

УДК 631.1:338:332

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ І СТАНДАРТІВ ЄС

REGULATORY PROVIDING OF ECOLOGICALLY SAFE LAND USE IN ACCORDANCE WITH EU REQUIREMENTS AND STANDARDS

Скель Г.В.

кандидат економічних наук,
завідувач сектору економіки,
Національний науковий центр
«Інститут землеробства
Національної академії аграрних наук України»

У статті визначено основні принципи, яким має відповідати нормативно-правове забезпечення екологобезпечного землекористування. Проведено ідентифікацію основних суб'єктів державної політики у сфері екологобезпечного землекористування. Узагальнено основні ДСТУ та ISO, що стосуються суб'єктів господарювання, які функціонують у площині екологобезпечного землекористування. Наведено перелік нормативно-правових актів, які лежать в основі екологобезпечного використання земель у контексті гармонізації законодавства України з актами ЄС.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, екологобезпечне землекористування, гармонізація, ЄС, законодавство.

В статье определены основные принципы, которым должно соответствовать нормативно-правовое обеспечение экологически безопасного землепользования. Проведена идентификация основных субъектов государственной политики в сфере экологически безопасного землепользования. Обобщены основные ГОСТ и ISO, касающиеся субъектов хозяйствования, функционирующих в плоскости экологически безопасного землепользования. Приведен перечень нормативно-правовых актов, которые лежат в основе экологически безопасного использования земель в контексте гармонизации законодательства Украины с актами ЕС.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, экологически безопасное землепользование, гармонизация, ЕС, законодательство.

The main principles that the normative and legal support of ecologically safe land use should comply with were defined in the article. Identification of the main subjects of state policy in the field of environmentally safe land use has been carried out. The main National Standards of Ukraine and ISO are generalized, which relate to business entities operating in the area of environmentally sound land use. The list of legal acts, which underlie the ecologically safe use of land in the context of harmonization of Ukrainian legislation with EU acts were given.

Key words: legal regulation, ecologically safe land use, harmonization, EU, legislation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальне економічне середовище нині ставить нові завдання перед економіками країн як на макро-, так і на мікро-рівні. Виробництво якісної, екологічно безпечної продукції є важливим чинником зростання добробуту нації, підвищення рівня життя населення. Екологобезпечне використання земель є послідовним етапом розвитку економіки землекористування і полягає у вилученні із земельної ділянки корисних властивостей, за якого зберігається екологічна рівновага та задовольняються відповідні потреби землекористувача та виклю-

чається шкідливий вплив на оточуюче середовище. Однак розвиток екологобезпечного використання земель гальмується недосконалістю інституційного забезпечення. Наявна в агропромисловому виробництві нормативно-правова база не може забезпечити ефективного функціонування товаровиробників у європейському економічному просторі та потребує вдосконалення. В умовах поглиблення співпраці нашої держави з країнами – членами Євросоюзу, бажання вийти та зайняти лідируючі позиції на європейських ринках збуту виникає необхідність адаптації законодавства України до норм права Європейського Союзу. Реформування нормативно-право-

вого забезпечення необхідно здійснювати починаючи з первинної ланки сільськогосподарського виробництва, а саме із землеробства, відповідно до вимог та стандартів ЄС, урахувавши екологічно-безпечне використання земель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Стосовно детального опису заходів і реалізації державної політики регулювання землекористування у науковій літературі представлено роботи: В. Андрейцева, М. Бахуринської, В. Боклаг, М. Бочкова, М. Бутка, О. Гарнаги, Б. Данилишина, А. Даниленка, Д. Добряка, Б. Єрофєєва, А. Крисака, В. Лобанова, А. Мартина, А. Мірошніченка, Л. Новаковського, В. Носіка, А. Погребного, А. Помази-Пономаренко, А. Третяка, М. Федорова, О. Ходаківської та ін. Дослідженню екологічних проблем сільськогосподарського використання земель присвячено праці багатьох науковців, серед яких: Є. Воробйов, В. Гаврилишин, С. Дорогунцов, Т. Ніколаєнко, О. Корчинська, А. Москаленко, В. Русан, О. Смаглій, О. Тараріко, В. Трегобчук, О. Фурдичко, М. Хвесик та ін. Незважаючи на вагомий науковий доробок у сфері екологізації сільськогосподарського землекористування та державної політики регулювання земельних відносин, ринкові трансформації, які нині залишаються невід'ємним складником розвитку національної економіки, зумовлюють необхідність поглиблених наукових розвідок щодо формування нормативно-правового забезпечення екологічно-безпечного використання земель відповідно до вимог та стандартів ЄС.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є формування нормативно-правового забезпечення екологічно-безпечного використання земель відповідно до вимог та стандартів ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до стратегії економічного розвитку «Європа 2020», економіка сільськогосподарства має включати три пріоритетні вектори розвитку:

- економіку, засновану на знаннях та інноваціях;
- підтримку у більш ефективному використанні ресурсів, ведення екологічно чистої і конкурентоспроможної діяльності;
- сприяння формуванню економіки сільськогосподарства з високою зайнятістю за рахунок об'єднання економічного, соціального і територіального складників. Ці три пріоритети є взаємодоповнюючими [1].

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетним складником процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, своєю чергою, є одним із визначальних напрямів української зовнішньої політики, відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України

до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 № 1629-IV [2].

16.09.2014 Україна ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [3] і стала на шлях розбудови ринкової економіки та наближення у перспективі до вступу в ЄС. Під час розроблення нормативно-правового забезпечення екологічно-безпечного землекористування прийнятною є лише демократична модель державної політики, яка відповідає усталеним директивам ЄС. Тому нормативно-правове забезпечення екологічно-безпечного землекористування повинне включати вимоги, визначені у директивах ЄС, що стосуються національних економічних інтересів. В основі інституційного підходу мають лежати принципи:

1) адаптивності законодавства до змін, що відбуваються в суспільстві і державі;

2) інтеграційного підходу до вирішення проблем суспільно-політичного життя держави у симбіозі з іншими проблемами;

3) ефективності, результативності й соціальної відповідальності.

Суб'єктами державної політики у сфері екологічно-безпечного землекористування є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування. Також у розробленні нормативно-правового забезпечення можуть брати участь асоціації та інші об'єднання органів місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, організації громадянського суспільства.

Правові норми ЄС у цілому та екологічні правові норми зокрема, які зобов'язують держав-членів уживати природоохоронних заходів, складаються з чотирьох основних груп законодавчих актів: директив, рішень, регламентів, рекомендацій та резолюцій [4].

Для впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу країни на провідні позиції суб'єктам господарювання, які функціонують у площині екологічно-безпечного землекористування, у своїй діяльності варто базуватися на Законі України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 № 124-VIII [5] та низці ДСТУ [6]:

ДСТУ ISO 9001:2015 «Система управління якістю. Вимоги»;

ДСТУ 3278-95 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Основні терміни та визначення»;

ДСТУ 3973-2000 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення»;

ДСТУ ISO 16586:2005 «Якість ґрунту. Визначення об'ємної вологості ґрунту за відомою щільністю складення на суху масу. Гравіметричний метод»;

ДСТУ ISO 17126:2007 «Якість ґрунту. Визначення впливу забрудників на флору ґрунту»;

ДСТУ 2949-94 «Насіння сільськогосподарських культур. Терміни та визначення»;

ДСТУ 2240-93 «Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості. Технічні умови»;

ДСТУ 4138-2002 «Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості»;

ДСТУ 4524: 2006 «Гречка. Технічні умови»;

ДСТУ 4522: 2006 «Жито. Технічні умови»;

ДСТУ 6068: 2008 «Насіння соняшнику. Сортові та посівні якості. Технічні умови»;

ДСТУ 3768: 2009 «Пшениця. Технічні умови»;

ДСТУ ISO 10519:2008 «Насіння ріпаку. Визначення вмісту хлорофілу спектрометричним методом»;

ДСТУ 8138:2015 «Кормові культури. Насіння багаторічних бобових трав (конюшина гібридна, конюшина повзуча, лядвенець рогатий). Технологія вирощування. Загальні вимоги»;

ДСТУ 2155-93 «Енергозбереження».

Також велике значення для екологобезпечного використання земель мають міжнародні природоохоронні ініціативи: ISO 14000 «Система екологічного менеджменту» [7], який покликаний забезпечити нестійку рівновагу між збереженням рентабельності та зменшенням впливу компаній на довкілля, та ISO 26000 «Керівництво по соціальній відповідальності» [8], яке спрямоване на врегулювання відносин виробника, навколишнього середовища та суспільства.

Відповідно до Указу Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015, спільна аграрна політика має на меті поєднання трьох складників: економічного, екологічного та соціального [9]. Саме тому серед нормативно-правових актів, які мають лежати в основі екологобезпечного використання земель, на нашу думку, є такі: Міжнародна конвенція про захист рослин від 31.01.2006, Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин 02.08.2006, Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 29.10.2010, Конституція України, Земельний, Лісовий, Водний, Цивільний та Господарський кодекси України, закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про Державний земельний кадастр», «Про оренду землі», «Про охорону земель», «Про державний контроль над використанням та охороною земель», «Про землеустрій», «Про оцінку земель», «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», «Про меліорацію земель», «Про особисте селянське господарство», «Про фермерське господарство», «Про державну експертизу землевпорядної документації», «Про екологічну експертизу», «Про охорону навколишнього природного

середовища», «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»; розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» від 17.10.2007 № 880-р; Постанова ВРУ «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 05.06.1997 [10].

Створення екологічно стійких агроландшафтів у межах окремих землекористувань базується на виконанні таких правових актів, як:

– Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»;

– Закон України «Про підприємства в Україні»;

– Закон України «Про селянське (фермерське) господарство»;

– Закон України «Про власність»;

– Закон України «Про економічну самостійність України»;

– Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України»;

– Закон України «Про органічне виробництво»; проект закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»;

– Закон України «Про насіння і садивний матеріал»;

– Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»;

– Закон України «Про державну систему біобезпеки під час створення, випробування, транспортування та використання генетично модифікованих організмів» та ін. [10].

Усі товари, які імпортуються на митну територію ЄС, в обов'язковому порядку повинні відповідати всім вимогам Європейського Союзу, спрямованим на забезпечення захисту споживачів. Ці вимоги суттєво різняться залежно від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за такими напрямками: технічні, екологічні, у сфері санітарних та фітосанітарних заходів [11].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Діяльність сільськогосподарських товаровиробників нерозривно пов'язана з навколишнім середовищем, суспільством. Якщо раніше максимізація прибутку була єдиним результатом господарювання, то нині на перший план виходять екологічний та соціальний складники, а саме як виробництво тієї чи іншої продукції впливає на стан оточуючого середовища, як виробник турбується про добробут населення. Інтеграція виробника в економічний простір Європейського Союзу вимагає від нього виготовлення продукції відповідної якості. Саме в таких умовах і розвивається екологобез-

печне використання земель. Однак пережитки командно-адміністративної системи ставлять багато перепон на його шляху, тому створення відповідного нормативно-правового забезпечення, яке б поєднувало у собі європейський досвід та українські умови виробництва, при-

скорить процес проникнення товаровиробника на європейський ринок. Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямі є обґрунтування дієвих інструментів, методів і форм інституційного забезпечення еколого-безпечного використання земель.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth. European Comission. 2010. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm (дата звернення: 03.11.2017).
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 03.11.2017).
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2> (дата звернення: 03.11.2017).
4. Грінченко О.О. Адаптація екологічного законодавства України в контексті вимог угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <http://www.kytm.edu.ua/vmv/v/p10-11/4.pdf> (дата звернення: 03.12.2017).
5. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/124-19> (дата звернення: 03.12.2017).
6. Українське Агентство зі Стандартизації. URL: <http://uas.org.ua/ua/> (дата звернення: 11.12.2017).
7. ISO 14000 family – Environmental management. URL: <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html> (дата звернення: 11.12.2017).
8. ISO 26000 - Social responsibility. URL: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (дата звернення: 11.12.2017).
9. Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 12.12.2017).
10. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 12.12.2017).
11. Основні вимоги законодавства ЄС до безпеки та якості товарів. URL: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua> (дата звернення: 12.12.2017).